

صَلَاةُ الْإِسْلَامِ

دانشگاه پیام نور

واحد تهران جنوب

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان و ادبیات فارسی

گروه زبان و ادبیات فارسی

بررسی تطبیقی جنبه‌های نمایشی ویس و رامین اسعدگرگانی با

دفتر چهارم مثنوی مولوی

استاد راهنما:

خانم دکتر فاطمه کوپا

استاد مشاور:

جناب دکتر حسین یزدانی

ملیحه سرآبادانی

بهمن ۹۳

تاریخ
شماره
پست
.....

مرکز تهران جنوب

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم / آقای ملیحه سر آبادانی دانشجوی رشته زبان و ادبیات فارسی به شماره دانشجویی ۹۰۰۰۱۰۲۶۵ و شماره پروژه ۱۶۷۳۵ تحت عنوان :

بررسی تطبیقی جنبه های نمایشی ویس و رامین اسعد گرگانی با دفتر چهارم مثنوی مولوی

جلسه دفاع با حضور داوران نامبرده ذیل در روز چهارشنبه مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۸ ساعت ۱۶-۱۴/۳۰ در محل ساختمان تحصیلات تکمیلی برگزار شد و پس از بررسی پایان نامه مذکور با نمره به عدد ۱۹/۷۸ به حروف: نوزده و هشتاد و هشت و با درجه: بسیار خوب مورد قبول واقع شد

هیات داوران :

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبیه علمی	امضاء
راهنما	فاطمه	کویا	۴۰۶۸۳۵	استاد	
راهنمای دوم
مشاور	حسین	یزدانی احمد آبادی	۴۱۲۰۸۵	.	
مشاور دوم
داور	علی (پدارم)	میرزایی	.	.	
نماینده گروه
.

آیا پایان نامه مذکور نیاز به اصلاحات دارد؟

تهران، خیابان انقلاب، عباسآباد
استاد نجف الهی، ترسیده به
چهار راه سیند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۴۲۲۴
۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonub.pnu.ac.ir
Jonuob@tpnu.ac.ir

اثر معنوی و مادی حقوق نشر، اصالت، گواهی

اینجانب ملیحه سرآبادانی دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته..... زبان و ادبیات فارسی..... به شماره دانشجویی..... ۹۰۰۰۱۰۲۶۵ مرکز / واحد..... تهران جنوب.....، موارد سه گانه ذیل را گواهی می نماید:

- ۱- مطالب مندرج در این پایان نامه، نتیجه تحقیق شخصی بوده و چنانچه در نگارش و تدوین پایان نامه خود از فکر، ایده، نوشته و آثار افراد دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد را بر عهده خویش دانسته و پاسخگوی آن خواهم بود.
- ۲- چنانچه براساس مطالب مندرج در پایان نامه خود قصد چاپ و انتشار مقاله، کتاب و ... را داشته باشم، استاد راهنما را مطلع نموده و با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و هر نوع تولیدات علمی، به صورت مشترک مبادرت می نمایم.
- ۳- کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نورآوری ناشی از تحقیق در موضوع این پایان نامه، به دانشگاه پیام نور تعلق دارد.

نام و نام خانوادگی: ملیحه سرآبادانی

تاریخ و امضاء: ۹۳/۱۱/۲۹

تقدیم:

تقدیم به خانواده عزیز و همیشه همراهم، که اگر حمایت‌های لحظه به لحظه آنان نبود، بی‌شک این مجموعه پژوهشی به این شکل تدوین و تنظیم نمی‌شد.

سپاس‌گزاری:

حمد و سپاس، پروردگار عالم، خدای مهربان و بخشنده که در تالیف و نگارش این مجموعه پژوهشی یاری‌ام رساند.

تشکر و قدردانی می‌کنم از استاد دلسوز و دانشمندم، سرکار خانم دکتر فاطمه کوپا که از همان نخستین مراحل پژوهش تاکنون، من را با راهنمایی‌های عالمانه و راهگشای خود همراهی کردند.

همچنین از استاد مشاورم، جناب آقای دکتر حسین یزدانی که با مطالعه این سطور توصیه‌های به‌جا و مناسبی را بیان کردند، سپاس‌گزارم.

از حمایت‌های خانواده مهربان و دلسوزم که در همه‌حال با تشویق و حمایت‌هایشان نقشی سازنده در پیشبرد این مجموعه پژوهشی داشته‌اند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

متون ادب فارسی از مضامین فرهنگی و مفاهیم عمیق انسانی و اجتماعی ارزشمندی برخوردار است. با بررسی این متون، حکایت‌ها و قصه‌هایی یافت می‌شوند که ظرفیت‌های نمایشی قابل توجهی دارند. با معرفی چنین حکایت‌ها و قصه‌هایی، می‌توان دست‌مایه‌های ارزشمندی در اختیار نمایش‌نامه‌نویسان معاصر قرار داد؛ بدین طریق، هم آثار ادبی گذشته برای نسل معاصر بازتعریف و هم آثار نمایشی معاصر از غنا و محتوای بیشتری برخوردار می‌شود. با توجه به ارزش ادبی و نمایشی مثنوی و ویس و رامین و اشتراکاتی که بین این دو اثر وجود دارد، این پژوهش با هدف تبیین و تطبیق جنبه‌های نمایشی این دو داستان تنظیم و تدوین شده است.

روش تحقیق در پژوهش حاضر، مبتنی بر تحلیل محتوایی و استنباطی آثار بوده است.

نتایج گویای آن است که از میان عناصر نمایشی موجود در دفتر چهارم مثنوی معنوی و ویس و رامین، این دو اثر از نظر ابزارهای شخصیت‌پردازی که شامل توصیف و گفت‌وگو است، زاویه دید دانای کل و کشمکش موجود میان شخصیت‌های داستان مشابه و از نظر پردازش صحنه‌ها و درون‌مایه متفاوت هستند.

واژه‌های کلیدی: تطبیق، نمایشی، ویس و رامین، مثنوی معنوی (دفتر چهارم)

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات پژوهش	۱۴
۱-۱- بیان مساله	۱۵
۲-۱- فرضیه‌های پژوهش	۱۷
۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	۱۸
۴-۱- اهداف پژوهش	۱۸
فصل دوم: پیشینه تحقیق، روش تحقیق، مفاهیم نظری	۱۹
مقدمه	۲۰
۱-۲- پیشینه تحقیق	۲۳
۲-۲- روش تحقیق	۲۶
۳-۲- مفاهیم نظری	۲۷
۱-۳-۲- مفهوم‌نمایش و تناثر	۲۷
۲-۳-۲- خاستگاه و پیشینه نمایش	۲۸
۳-۳-۲- نمایشنامه	۳۰
۱-۳-۳-۲- عناصر نمایشنامه	۳۰
۴-۳-۲- ساختار نمایش	۳۱

۳۲تعریف-۱-۴-۳-۲
۳۲هماهنگی-۲-۴-۳-۲
۳۳آشناگی-۳-۴-۳-۲
۳۳کشمکش-۴-۴-۳-۲
۳۴زبان-۵-۴-۳-۲
۳۵پیرنگ ، طرح ،-۶-۴-۳-۲
۳۶پیچیدگی (گره افکنی)-۷-۴-۳-۲
۳۷گفت وگو-۸-۴-۳-۲
۳۷انواع گفت وگو در داستان و نمایش-۱-۸-۴-۳-۲
۳۷تک گویی-۱-۱-۸-۴-۳-۲
۳۸تک گویی نمایشی-۲-۱-۸-۴-۳-۲
۳۸خودگویی-۳-۱-۸-۴-۳-۲
۳۹آیین و مناسک-۹-۴-۳-۲
۳۹شخصیت و شخصیت پردازی-۱۰-۴-۳-۲
۴۱انواع شخصیت-۱-۱۰-۴-۳-۲
۴۲انواع شخصیت از حیث چالشگری-۱-۱-۱۰-۴-۳-۲
۴۳انواع شخصیت از حیث اهمیت نمایشی-۲-۱-۱۰-۴-۳-۲
۴۴انواع شخصیت از حیث بافت فردی-۳-۱-۱۰-۴-۳-۲

۴۵تعليق ۱۱-۴-۳-۲
۴۵درون‌مايه ۱۲-۴-۳-۲
۴۶زاويه ديد ۱۳-۴-۳-۲
۴۷زاويه ديد دروني ۱-۱۳-۴-۳-۲
۴۷زاويه ديد بيروني ۲-۱۳-۴-۳-۲
۴۸عناصر فني نمايش ۵-۳-۲
۴۸صحنه و صحنه‌پردازي ۱-۵-۳-۲
۴۹عمل ۲-۵-۳-۲
۵۰فضا و رنگ ۳-۵-۳-۲
۵۱ايماز ۴-۵-۳-۲
۵۴فصل سوم: يافته‌ها و بحث (بدنه تحقيق)
۵۵عناصر نمايشي در دفتر چهارم مثنوي مولوي و ويس و رامين
۵۶۱-۱-۳- شخصيت و شخصيت‌پردازي
۵۹۱-۱-۱-۳- شخصيت و شخصيت‌پردازي در مثنوي مولوي
۶۳۱-۱-۱-۱-۳- شخصيت‌پردازي مستقيم
۶۵۲-۱-۱-۱-۳- شخصيت‌پردازي غيرمستقيم
۶۶۳-۱-۱-۱-۳- شخصيت‌پردازي تلفيقي
۶۸۲-۱-۱-۳- شخصيت و شخصيت‌پردازي در ويس و رامين

- ۷۰ ۱-۲-۱-۱-۳-شخصیت پردازی مستقیم
- ۷۷ ۲-۲-۱-۱-۳-شخصیت پردازی تلفیقی
- ۷۸ ۳-۱-۱-۳-بزارهای شخصیت پردازی
- ۷۹ ۱-۳-۱-۱-۳-بزارهای شخصیت پردازی در مثنوی مولوی
- ۷۹ ۱-۱-۳-۱-۱-۳-توصیف
- ۸۰ ۲-۱-۳-۱-۱-۳-گفت و گو
- ۸۵ ۲-۳-۱-۱-۳-بزارهای شخصیت پردازی در ویس و رامین
- ۸۵ ۱-۲-۳-۱-۱-۳-توصیف
- ۸۶ ۲-۲-۳-۱-۱-۳-گفت و گو
- ۹۰ ۲-۱-۳-پیرنگ
- ۹۱ ۱-۲-۱-۳-پیرنگ در مثنوی مولوی
- ۹۸ ۲-۲-۱-۳-پیرنگ در ویس و رامین
- ۱۰۲ ۳-۱-۳-صحنه و صحنه پردازی
- ۱۰۴ ۱-۳-۱-۳-صحنه پردازی در مثنوی مولوی
- ۱۰۶ ۲-۳-۱-۳-صحنه پردازی در ویس و رامین
- ۱۰۸ ۴-۱-۳-زاویه دید
- ۱۰۹ ۱-۴-۱-۳-زاویه دید در مثنوی مولوی
- ۱۱۱ ۲-۴-۱-۳-زاویه دید در ویس و رامین

۱۱۳ ۳-۱-۵- درون‌مایه
۱۱۴ ۳-۱-۵-۱- درون‌مایه در مثنوی مولوی
۱۱۷ ۳-۱-۵-۲- درون‌مایه ویس و رامین
۱۱۹ ۳-۱-۶- کشمکش
۱۲۰ ۳-۱-۶-۱- کشمکش در مثنوی مولوی
۱۲۲ ۳-۱-۶-۲- کشمکش در ویس و رامین
۱۲۴ فصل چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۳۱ فهرست منابع و مآخذ

فهرست جداول

عنوان صفحه

جدول (۱-۴) عناصر نمایشی دفتر چهارم مثنوی مولوی و ویس و رامین ۱۲۳

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار(۱-۳) فراوانی شخصیت‌ها در دفتر چهارم مثنوی مولوی.....	۵۸
نمودار(۲-۳) فراوانی شخصیت‌ها در داستان ویس و رامین.....	۶۴
نمودار(۱-۴) فراوانی شخصیت‌ها در مثنوی مولوی و ویس و رامین	۱۲۰

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- بیان مساله

بی تردید شعر بستر بیشتر نمایش‌ها یا به تعبیری نمایش‌گونه‌ها در ادب فارسی بوده‌است. بدیهی است که به دلیل گستردگی و تنوع انواع ادبی منثور و منظوم فارسی، ویژگی‌ها و جنبه‌های نمایشی فراوانی نیز در آنها یافت می‌شود که شرح هر کدام به مجال مستقل و جداگانه نیاز دارد. از آنجا که پژوهش‌هایی که تاکنون در این راستا صورت گرفته، مقایسه دو حکایت کوتاه یا دو قصه بلند و مواردی از این دست بوده، در این پژوهش سعی شده به گونه‌ای متفاوت، از میان انواع ادبی، قصه‌ای بلند با اثری متشکل از حکایات و داستان‌های گوناگون مورد بررسی و تطبیق قرار گیرد تا مشخص شود نوع ادبی چه تاثیری در عناصر نمایشی این‌گونه آثار دارد.

شمیسا در کتاب انواع ادبی حکایت‌ها را از نظر ساختار شبیه به قصه‌های بلند عامیانه می‌داند، با این تفاوت که از قصه‌های بلند کوتاه‌تر هستند. علاوه بر این حکایت‌ها معمولا برای بیان نکته‌ای بیان می‌شوند و به حقیقت نزدیک‌تر هستند و از شخصیت‌ها و قهرمانان کمتری سخن می‌گویند و معمولا در آنها یکی از دو عنصر عمل و شخصیت حقیقی است. حال آن که قصه‌های بلند عامیانه بیشتر ریشه سرگرمی، غیرواقعی و تخیلی دارند. (شمیسا، ۱۳۷۸: ۱۹۸)

حکایت‌ها اغلب در مقام تمثیل و تقریب یا تفهیم معنای تلویحی خاصی به کار می‌روند. مولوی در مثنوی معنوی آن را به کمال رسانده‌است، به طوری که زنجیره حکایت‌هایی که در مثنوی در پی یکدیگر می‌آیند، هر یک به عنوان استدلالی برای حکایت‌های قبل از خود هستند و با هم و یا حکایت اصلی، پیوند موضوعی دارند. دفتر چهارم مثنوی مولوی، شامل ۱۴۲ حکایت و ۳۸۵۶ بیت

است؛ به طوری که بسیاری از این حکایات از ظرفیت‌های نمایشی ویژه‌ای برخوردار و در خور پژوهشی مستقل و جامع است.

اسعدگرگانی نیز همواره به عنوان یکی از بزرگ‌ترین مبدعان آثار داستانی گنجینه ادب فارسی به شمار آمده‌است؛ با این همه، آثار پژوهشی در زمینه شناخت ساز و کار عناصر نمایشی او بسیار اندک و انگشت‌شمارند. مثنوی ویس و رامین که از قصه‌های بلند عامیانه به حساب می‌آید، از داستان‌های روزگار اشکانیان است که متن آن به زبان پهلوی بوده و فخرالدین اسعدگرگانی آن را در میان سال‌های ۴۳۲ و ۴۴۶ به نظم کشیده‌است و آن‌چنان که نقل شده تا اوایل قرن هفتم داستانی مشهور و مورد علاقه مردم بوده و سرمشق شاعرانی قرار می‌گرفته که دست به سرودن داستان‌های عاشقانه می‌زده‌اند. (صفا، ۱۳۶۶: ۳۷۶). ویس و رامین فخرالدین اسعدگرگانی، شامل ۱۰۵ داستان و ۸۹۰۵ بیت است که داستان‌های آن پر از انواع ویژگی‌های نمایشی است.

بنابراین نگارنده این پژوهش در پی آن است که در برآیند نهایی کار خود به این نتایج دست یابد که وجوه انطباق و اختلاف بین این دو اثر در چه مواردی خلاصه می‌شود؛ آنچه در بدو امر درباره موارد اشتراک این دو اثر از نظر نمایشی به نظر می‌رسد عبارت است از: توضیح صحنه، توالی اعمال، توالی اتفاقات، ایماژ، زبان نمایشی (دیالوگ، مونولوگ)، صحنه‌پردازی، توصیف فضا، شخصیت‌پردازی و تحلیل اندیشه شخصیت. لذا پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های اصلی و محوری زیر است:

۱- عناصر نمایشی در ویس و رامین اسعدگرگانی و دفتر چهارم مثنوی مولوی کدامند؟

۲- کدام وجوه اشتراک و اختلاف میان جنبه‌های نمایشی ویس و رامین اسعدگرگانی و دفتر چهارم مثنوی مولوی وجود دارد؟

۳- کدام عنصر نمایشی در هر قصه از بسامد بالایی برخوردار است؟

۴- آیا با شناخت و تطبیق جنبه‌های نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی مولوی، می‌توان از این دو اثر موضوعات

نمایشی اقتباس کرد؟

۱-۲- فرضیه‌های پژوهش

۱- صحنه‌پردازی، گفت‌وگو و کشمکش از جمله عناصر نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی مولوی هستند.

۲- زاویه دید از وجوه اشتراک و درون‌مایه از وجوه اختلاف میان جنبه‌های نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی مولوی است.

۳- توصیف در ویس و رامین و شخصیت‌پردازی در دفتر چهارم مثنوی مولوی از بسامد بالایی برخوردار است.

۴- نمایشنامه‌نویسان معاصر، با بررسی متون ادبی و آثار پژوهشی در این زمینه، با توجه به مفاهیم انسانی و اجتماعی این آثار، می‌توانند از آنها موضوعات نمایشی اقتباس کنند.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

این پژوهش، از این نظر اهمیت دارد که بسامد عناصر نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی

مولوی را مشخص می‌کند؛ همچنین می‌تواند الگویی برای ظرفیت‌سنجی نمایشی سایر قصه‌های بلند

و حکایات در متون ادب فارسی باشد و در نهایت در عصر جهانی شدن و فناوری‌های رو به رشد

دیجیتالی، به کارگیری آن دسته از ادبیات بومی که دارای ظرفیت‌های نمایشی هستند و ایجاد ارتباط با

سایر رشته‌های علوم انسانی مانند سینما و تلویزیون، مطالعات فرهنگی، نقاشی، موسیقی و غیره، می‌تواند باعث رشد و گسترش روزافزون فرهنگ و ادبیات بومی کشور شود.

۱-۴- اهداف پژوهش

- ۱- شناخت عناصر نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی مولوی.
- ۲- شناسایی وجوه انطباق و اختلاف جنبه‌های نمایشی ویس و رامین و دفتر چهارم مثنوی مولوی.
- ۳- درک ظرفیت‌های نمایشی ویس و رامین اسعدگرگانی و دفتر چهارم مثنوی مولوی برای توجهی دوباره و اثرگذار به این دو شاهکار ادبی تا نمایشنامه‌نویسان معاصر بتوانند از آن، موضوعات نمایشی اقتباس کنند.

فصل دوم

پیشینه تحقیق، روش تحقیق،

مفاهیم نظری